

Přednáška v kurzu Náboženství Číny 24. 10. 2005: Mencius (Mengzi) a Süen-c' (Xunzi)

Mencius (4. stol. př. n. l.)

- příslušník vrstvy š' (shi), nejnižší aristokracie, z níž se mimo jiné rekrutovala převážná část vzdělané elity => „putující vzdělanci“, snaha uplatnit svou nauku v politické praxi na dvoře některého ze států tehdejší Číny.
- převažující jednostranný důraz na rituál mezi Konfuciovými následovníky – úloha strážců kulturního dědictví. Mencius klade naopak veškerý důraz na ideu, že ideální politický řád (tj. „spása“ v konfuciánském pojetí) může být nastolen prostřednictvím morálního působení kulturních mužů (konfuciánských vzdělanců).
- hlavní cíl, étos Menciovy mise: dosažení osobní (mravní) dokonalosti; praktický úspěch/neúspěch – otázka osudu (ming): získá pozici ve státní správě => slouží; nezíská => zdokonaluje svou osobnost.
- podle Mencia stojí kulturní, mravně dokonalá osobnost nad vládcem: 3 věci hodné úcty – vznešenost, stáří a charizmatická (mravní) síle te (de) => vládce má jen vznešenost, zatímco on, Mencius, disponuje stářím a te.
- => ideál mravně dokonalého vzdělance/rádce, od něhož se má vládce učit a chovat ho v úctě.
- důstojnost vzdělaného muže (člověka mravně dokonalého) pro Mencia klíčová – na takové osobnosti vposledku vše závisí, neboť ztělesňuje vzdělanost schopnou spasit svět. => cizí je mu např. myšlenka obětovat se (za příznivých podmínek slouží, za nepříznivých v ústraní pěstuje svou osobnost).
- dokonalost osobnosti – jak vnitřní kvalita, tak vnější projev (dokonalost jednání do nejmenších detailů) – obojí neoddělitelné.
- Menciova antropologie:
  - v Menciově době se v čínském myšlení objevuje téma lidské přirozenosti (sing (xing)) – předmětem zájmu člověk jako jedinec.
  - Menciova nauka tradičně charakterizována frází: „Lidská přirozenost je dobrá.“
  - Lidská přirozenost je tím, co člověka odlišuje od zvířete. U Mencia spojena s konceptem srdce/mysli (sin (xin)): Přirozenost je vrozenou tendencí mysli k plné aktualizaci své mravní kapacity (v čemž spočívá její „dobrota“).
  - čtyři počátky – soucit, stud, úcta, intuitivní smysl pro dobré/špatné => tyto čtyři počátky přítomny v srdci/mysli každého. Pokud jsou náležitě kultivovány, vyvinou se z nich čtyři základní ctnosti: dobro (žen (ren)), náležitost (i (yi)), obřady/rituálně korektní jednání (li) a moudrost (č' (zhi)).
  - ve srovnání s Konfuciem u Mencia relativně menší důraz na rituálně korektní jednání (li) a na učení (süe (xue)) – spojeno s představou vrozených počátků (osobní dokonalost spíše kultivací toho, co je v člověku již přítomno, než výsledkem dlouhodobého kulturního formování).
  - rituálně korektní jednání (li) jako soubor norem jednání v různých situacích nepokrývá veškerou oblast lidské aktivity => Mencius klade větší důraz na kultivovanou lidskou osobnost samu, na její schopnost posoudit každou konkrétní situaci => větší důraz na dobro a náležitost, ctnosti jež odkazují k individuální schopnosti člověka posoudit, co je v dané situaci náležité.
- význam koncepce „životní energie“ čchi (qi) v Menciově myšlení:

- čchi: životní energie cirkulující v kosmu i v lidském těle – analogie makrokosmu a mikrokosmu; pomocí technik vnitřní kultivace je ji možno kontrolovat, harmonizovat – jak její proudění v lidském těle, tak i z hlediska vztahu mikrokosmos – makrokosmos (idea běžná v čínském myšlení obecně, viz taoismus).
- u Mencia se týká především lidských emocí: čchi zodpovědná za lidské emoce (radost, hněv, touha, úzkost apod. projevy čchi). Emoce není třeba podle Mencia potlačovat, je však třeba je kontrolovat – čchi musí být pod kontrolou srdce/mysli => jednání nesmí být motivováno pouze čchi, vždy musí být pod kontrolou mysli, aby bylo v souladu se základními požadavky dobra a náležitosti.
- disharmonie v čchi způsobuje potlačení přirozeného rozvinutí čtyř počátků; když naopak čchi řádně cirkuluje, je možno ji ovládat a jednání pak dominuje vůle (kontrola srdce/mysli).
- „nepohnuté srdce“ (pu-tung sin (budong xin)) – Menciův ideál člověka, jenž je zcela imunní vůči nekontrolovanému působení vnějších vlivů (tj. je ovlivňován vnějškem, ovšem pouze se „schválením“ srdce/mysli – srdce/mysl sama je zcela nezávislá).
- ideálem lidské dokonalosti je člověk, jenž plně rozvinul čtyři počátky tak, že čtyři z nich se rozvíjející ctnosti se staly plně integrovanou součástí jeho osobnosti. Takový člověk dokáže v sebesložitější situaci spontánně a náležitě reagovat (nemusí se vlastně rozhodovat, reaguje spontánně) stejně jako spontánně náležitě reaguje každý, kdo vidí dítě, jemuž hrozí, že spadne do studny (slavný Menciův příklad).
- „všezaplavující čchi“ (chao-žan-č’-čchi (haoran zhi qi)) – Menciův výraz vážící se k lidské dokonalosti. Forma čchi, jež musí být kultivována v člověku, zároveň však „vyplňuje prostor mezi nebem a zemí“. Kultivuje se dlouhodobým náležitým jednáním. => kontinuita mikrokosmu a makrokosmu, člověk tvoří jednotu s kosmem, nabývá kosmických rozměrů (neselhávající dokonalost kosmických procesů analogická neselhávající dokonalosti jednání mudrce) => exkluzivní vazba mudrc – Nebesa.
- mudrc (šeng-žen (shengren)) – u Mencia není tak ostrá hranice mezi mudrcem a obyčejným člověkem – nejvyšší stupeň dokonalosti principiálně dosažitelný pro každého (každý má čtyři počátky, stačí je rozvinout).

Sün-c’ (Xunzi) (asi 310-230 př.n.l.)

- tradiční charakteristika: „Lidská přirozenost je špatná.“; vždy chápán jako protiklad Mencia.
- lidská přirozenost (sing) – pouze sobecké přirozené tužby
- srdce/mysl (sin) = intelekt
- => zásadní důraz na učení: obyčejný člověk je „nepracované dřevo“ => učením se teprve zcivilizuje, nabyde kultury, tvaru (ani náznak toho, že by výsledný tvar povstával z materiálu organicky).
- důraz na normy rituálně korektního jednání (li) – nutno je internalizovat, z toho plyne schopnost náležitého (i (yi)) jednání.
- kultura, civilizace – výsledek záměrné aktivity (jou-wej (youwei)); nezasahování, spontaneita (wu-wej (wuwei)) – jen uvolňuje vše špatné v člověku.
- nedůvěra ve vazbu člověk – Nebesa => mudrc se nesnaží pochopit záměry Nebes.

Doporučená literatura:

Chan, Alan K. L. (ed.) Mencius. Contexts and Interpretations. Honolulu: University of Hawaii Press, 2002.

Čarnogurská, Marina (přel.) A riekol Majster...: z klasických kníh konfucianstva. Bratislava: Tatran, 1990.

Eber, Irene (ed.) Confucianism: The Dynamics of Tradition. New York: Macmillan Publ. Company, 1986.

Kwong-Loi Shun. Mencius and Early China Thought. Stanford UP, 1997.

Lau, D. C. (přel.) Mencius. 2 sv. Hong Kong: The Chinese UP, 1984

Schwarz, Benjamin. The World of Thought in Ancient China. The Belknap Press of Harvard UP, 1985.